

BIZTONSÁGPOLITIKAI SZEMLE

2008 JANUÁR – FEBRUÁR

1. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

- 1 Az európai szomszédságpolitika változásai Sarkozy alatt
Kalmár Szilvia

- 8 A ciprusi egyesítés esélyei a választások és a ledrai utcai nyitás tükrében
Medovarszki Tamás

- 11 Srí Lanka – Tűzszünet után újabb polgárháború?

- 15 A török-amerikai kapcsolatok hullámmzása – határozat az örmény népirtásról?
Rada Csaba

 CORVINUS
KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com

ESSZÉ

AZ EURÓPAI SZOMSZÉDSÁGPOLITIKA VÁLTOZÁSAI SARKOZY ALATT

Kalmár Szilvia

ABSZTRAKT

Sarkozy elnöksége mind Franciaországban, mind az Európai Unióban változásokat eredményezett. A francia elnök lendületessége és az uniós elnökségben vállalt merész napirend a „többiek” felé fordította az EU tagállamok figyelmét. Az augusztusban kitört kaukázusi konfliktus Sarkozy kezére játszott: Lisszaboni Szerződés nélkül is bemutathatta, hogy képviselné egy állandó EU-elnök az Uniót. A konfliktus rövid időn belül nagy hatást gyakorolt az EU szomszédságpolitikájára is. Ebben már kevésbé szolgált Sarkozy érdekeit, mivel elvonta a tagállamok figyelmét az általa favorizált déli területekről és a Mediterrán Unióról. Az EU-elnökség azonban új értelmet nyert június óta: a korábbi gyakorlattal ellentétben nem egy ország, hanem egy ember lett „az Unió arca”.

Az Európai Szomszédságpolitika (European Neighbourhood Policy – ENP) főleg biztonsági megfontolásokból jött létre a 2004-es bővítést követően. A tíz új tagállammal bővült Unió előreláthatóan keresztül kellett menjen egy alkalmazkodási folyamaton, amely egy időre lelassíthatta a döntéshozatalt, a csatlakozott tagállamok pedig szinte kivétel nélkül a keleti szomszédsággal – köztük Oroszországgal – ápoltt kapcsolatok jelentőségét emelték. Az ENP legfőbb célja, hogy stabilizálja az EU-val szomszédos országokat és csökkentse az Unió körül a biztonsági kockázatot.

Az ENP jellegzetes vonását Browning és Joenniemi (2008) fogalmazza meg igen találóan. Szerintük a szomszédokkal szemben kialakított politika azt szolgálja, hogy kialakuljon a „barátok gyűrűje” (‘ring of friends’) az Unió körül. Ez az elkülönítés természetesen azt is maga után vonja, hogy ezek a „barátok” nem egyenlők az EU-tagországokkal, hanem „többiek” – még ha ők közelebb is állnak az EU-hoz, mint azok, akik a „barátok gyűrűjén” kívül állnak.

Az Európai Unió „nyitott” határokat tart fenn. A nyitott határok elve biztosítja számára, hogy a tagság reményéért cserében komoly politikai és gazdasági változásokat követeljen a hozzá hasonulni kívánóktól. Ez az eszköz azonban csak bizonyos korlátok között vethető be. Bár nincs uniós álláspont arra nézve, hogy melyek Európa földrajzi illetve geopolitikai határai, az észak-afrikai országoknak és a közel-keleti államoknak nincs esélyük a belépésre. Az ENP-vel ezért az EU egy új eszközt teremtett, amellyel együttműködésre bízathatja ezeket az államokat, miközben ő maga szabja meg fejlődési irányukat.

Sarkozy és a francia EU-elnökség alatt történt változásokat az ENP két dimenziójában kell vizsgálni. A déli dimenzióban (az észak-afrikai szomszédos országok, valamint Szíria, Libanon, Jordánia, Izrael és a Palesztin Hatóság), illetve a keleti dimenzióban (Ukrajna, Moldova, Fehéroroszország, Grúzia, Örményország és Azerbajdzsán). Egy harmadik dimenzióként csatlakozhat ehhez Törökország, az ENP-n kívül álló Oroszország pedig a változások negyedik aspektusát adja.

DÉLI DIMENZIÓ

A déli dimenzió országai már az ENP előtt is bilaterális kapcsolatban álltak az EU-val. Az 1995-ben indított Barcelonai Folyamat az egyes országok és az EU 27 tagállama között hozott létre gazdasági, politikai és kulturális

kapcsolatokat. A Barcelonai Folyamat felülvizsgálata eredményezte 2005-ben az Euro-Mediterrán Partnerség létrehozását. Bár az EU szomszédságpolitikája hivatalosan csak a Barcelonai Folyamat kiegészítését szolgálta, valójában sok területen már ekkor is jelentkeztek átfedések. Az ENP eredeti célja az volt, hogy egységes keretbe foglalja az északi, a keleti és a déli országokkal kialakított kapcsolatokat, vagyis felváltsa az Euro-Mediterrán Partnerséget. Browning és Joenniemi (2008) Pace-t idézik, aki szerint az ENP-vel éppen az a probléma, hogy az Euro-Mediterrán Partnerséghez képest visszalépést jelent, hiszen a korábbi multilaterális kapcsolatot megszüntetve bilaterális alapokra helyezi az EU és a szomszédos országok viszonyrendszerét. Gromadzkit idézve pedig arra mutatnak rá, hogy az EU szomszédai csak nehezen kezelhetők egy stratégián belül, hiszen a keleti és a déli területek gyökeresen eltérő megközelítést kívánnak.

A „Sarkozy-éra” első fontos változása ebben a kontextusban született meg. Nicolas Sarkozy még francia elnökjelöltként meglobogtatott ötlete a Mediterrán Unióról egyrészt egy, az ENP céljaival megegyező kilátású szervezetet kívánt létrehozni, másrészt viszont visszatér a multilaterális alapokhoz.

A Mediterrán Unió javaslata több szempontból is zavart keltett. Egyrészt nem volt egyértelmű, hogy mi lesz a jövőbeli Unió viszonya az EU szomszédságpolitikájához, hogyan kapcsolódik a Barcelonai Folyamat eddig elért eredményeihez és magához az Európai Unióhoz. Másrészt a javaslat az EU egyik legbefolyásosabb tagállamának elnökétől érkezett, aki 2008 második felében a soros elnökséget fogja vezetni.

Franciaország célja tehát homályos volt. Felmerülhet, hogy a török csatlakozást elutasító Sarkozy egy, az EU-csatlakozással szembeni erős alternatívát kívánt volna Törökország számára kialakítani azzal, hogy létrehoz egy kölcsönös együttműködésen alapuló szervezetet, amely átfedésben van az Európai Unióval is, mégsem képezi annak részét, vagyis „felpuhítja” Európa déli határait. Indokot jelenthet azonban az is, hogy a mediterrán országok együttműködése a többi EU tagállam nélkül nagyobb befolyást jelentett volna Franciaország számára, akinek mind gazdasági, mind biztonsági szempontból kulcsfontosságúak az észak-afrikai területek.

Észak-Afrikában aktív például a GSPC (A Prófécia és a Harc Szalafista Csoportja), ami az Al-Kaida hálózatának egyik tagja a maghreb

országokban, s ugyanolyan ellenségének tekinti Franciaországot, mint az Egyesült Államokat. Vagyis Franciaország számára nemzetbiztonsági kérdést jelent, hogy ezek felett a területek felett minél nagyobb ellenőrzést gyakoroljon. Nem utolsósorban szerepet játszik az energiabiztonság kérdése is, hiszen az EU számára az észak-afrikai gázlelőhelyek megszerzése fontos alternatívaként szolgálhat az orosz energiaforrásokkal szemben.

Sarkozy azonban nem tudta keresztülvinni a tervét: Németország és több kelet-európai állam – köztük a soros elnökséget vivő Szlovénia – ellenkezése meghiúsította. Németországnak leginkább az nem tetszett, hogy a francia elnök csak az EU mediterrán tagállamainak részvételével tervezte kialakítani a déli szövetséget, mintegy francia kezdeményezésű, az EU-tól független, külön klubbot. A végső kompromisszumban a Mediterrán Unióból (Mediterranean Union) a „Unió Mediterráneumért” (Union for the Mediterranean) lett, amelynek az összes EU-tagállam is tagja.

A július 13-i párizsi csúcson Sarkozy mindezek ellenére hangsúlyozta, hogy a Club Med központi célja a Mediterrán térség békéjének a megteremtése lesz. Ebbe az irányba mutatnak a júliusi csúcs diplomáciai eredményei is. Az Euro-Mediterrán Partnerségtől megörökölve továbbra is ez az egyetlen olyan nemzetközi fórum, amelyek Szíria, Libanon és Izrael képviselői, valamint Algéria és Marokkó követei együtt vesznek részt. Az ünnepélyes alakulóülésen Szíria és Libanon bejelentette, hogy újra felveszik a diplomáciai kapcsolatokat, sőt tárgyalások indultak Szíria és Izrael, illetve Izrael és a Palesztin Hatóság között. Ez utóbbiak úgy nyilatkoztak, hogy „soha nem álltak még ilyen közel a megállapodáshoz”.

A Mediterrán Unió végső formája tehát nem szolgálhatja Franciaország vezető szerepét a térségben, és Törökország számára sem lehet vigaszdíj. A kompromisszum az Euro-Mediterrán Partnerségnek a Barcelonai folyamatba illesztett továbbfejlesztése lett. Az azonban tagadhatatlan, hogy Sarkozy kezdeményezése végül dél felé fordította a szomszédságpolitika figyelmét, és a francia elnökséghez időzítve az új együttműködés nyitó eseményét, megerősítette a francia diplomácia szerepét egyes biztonságpolitikai kérdések, például a közel-keleti békefolyamat területén.

KELETI DIMENZIÓ

A keleti dimenzió ugyanakkor hamar elejét vette Sarkozy déli sikereinek. A kaukázusi konfliktus lesöpörte az európai média és a politika porondjáról Olmertet, Khaddafit, Szulejmánt és Asszadot.

Grúzia agressziója és a kemény orosz válaszáadás (melynek következtében megváltozott a két ország közötti status quo, Abházia és Dél-Oszétia nemzetközi elismerés nélkül ugyan, de gyakorlatilag Oroszország részévé vált) keletre vonta az uniós külpolitika figyelmét.

Az ENP keleti dimenziójában a grúz konfliktus következtében beállt alapvető változás az EU és Oroszország együttműködését érinti. Oroszország volt az EU egyetlen szomszédja, amely nem kívánt részt venni az ENP-ben. Ennek oka az EU és az ENP-ben részt vevő országok kapcsolatából ered. Az európai szomszédságpolitika „többiekéről” kialakított képe alapvetően alá-fölérendeltségi viszonyt határoz meg (bár a hivatalos kommunikáció egyenrangú partnerségről beszél), hiszen az EU az, aki az ENP-ben foglalt kedvezmények nyújtásáért cserében feltételeket szab ezen országok számára, miközben megintcsak ő ellenőrzi ezeknek a feltételeknek a teljesülését. A nagy keleti szomszédnál azonban nem működik a bevezetőben felvázolt ‘stick and carrot’-módszer, hiszen Európa legalább olyan kiszolgáltatott az orosz energiapiacnak, mint az oroszok az EU felvásárlópiacának.

Oroszország az előnytelen partneri viszonyt elkerülendő inkább egy külön stratégiai partnerséget kívánt kialakítani az EU-val. Az első megállapodás az 1997-2007 közötti időszakra szólt, és négy területet („Négy Közös Tér”) fedett le (gazdaság, bel- és igazságügyi együttműködés, külső biztonság, illetve kutatás és oktatás). 2007-ben azonban az orosz- lengyel húsvisa és Litvánia fenntartásai miatt nem jutottak megállapodásra a felek az együttműködés meghosszabbításáról.

Az áttörést már Medvegyev alatt érte el az EU, végül sikerült a belső érdekkülönbségeket is áthidalni, így kicsit több mint egy hónappal a kaukázusi válság kirobbanása előtt megkezdődtek a tárgyalások, melyek az orosz agresszió következtében megszakadtak.

A bekövetkező változás legalapvetőbb eleme, hogy Oroszország a „barátok gyűrűjéből” kikerülve destabilizálta az Unió közvetlen szomszédságát. Bár az EU a konfliktust megelőzően is szövetségesként kezelte a grúz vezetést, saját érdekeit követve nem konfrontálódott Oroszországgal. A júliusi

tárgyalások alapidokumentumába is csak litván nyomásra került bele az a passzus, amely szerint az EU és Oroszország között zajló tárgyalásoknak „hangsúlyt kell fektetniük a grúziai és moldovai konfliktusokkal kapcsolatos aggályok kezelésére”.

Hiába esett azonban ki Oroszország az EU „barátok gyűrűjéből”, ahogy Tóth (2008) is írja, a konfliktus legnagyobb vesztese maga Grúzia, hiszen nem csak Moszkva nyílt ellensége lett, hanem az EU és a NATO szempontjából is egy sok gondot okozó, kiszámíthatatlan szövetséges szerepét vette fel.

Sarkozy – ekkor már az EU soros elnökségét vivő Franciaország első embereként – a kaukázusi konfliktus kirobbanását követően, egységes fellépést sürgetett az Unió részéről. Bár végeredményében az Unió közbenjárása csak felemás sikereket hozott, Európa határozott és gyors reakciója még az amerikai vezetést is meglepte, akinek pedig nem érdeke, hogy Európa túl erőssé váljon. Ezt bizonyítja Dick Cheney amerikai alelnök európai látogatása és nyilatkozata, amelyben Grúzia ügyében „szorosabb együttműködést sürget Európa és az Egyesült Államok között”.

Sarkozy stílusa külsőre teljesen eltér a korábbi uniós fellépéstől. Az agressziót elítélő nyilatkozatok és az Unió követelései kemények, de vajon valóban más stílusban kezeli-e az EU Oroszországot, vagy csak a körülmények változtak?

Az Oroszországgal folytatott tárgyalások során az Unió óvatosan kezelte keleti szomszédját, nehogy kibillenjen a tárgyalások egyensúlya, és Moszkva kerüljön vezető helyzetbe. A béke követeként érkező Sarkozy fellépése ugyan határozottabb volt és az Unió egységét volt hivatott szimbolizálni, de a végső békefeltételek az Unió korábbi kompromisszumkészségét tükrözik, hiszen a béketerv szerint az orosz hadseregnek csak „tisztán” Grúzia területét kell elhagynia, Abházia és Dél-Oszétia helyzetét nem tisztázza a dokumentum.

KONKLÚZIÓ

Az Európai Szomszédspolitikai legfontosabb változásai két pillérré állíthatók fel. Az egyik a hangsúly eltolódása kelet felé, ami Sarkozy-n kívül álló okokból, a grúz-orosz konfliktus következtében álltak be. A másik jelentős változás viszont Sarkozy határozott fellépéséből fakad, és szoros kapcsolatban áll a francia elnökségnek az Európai Biztonság- és

Védelempolitikával (EBVP) kapcsolatos célkitűzéseivel. Az EU egységesen, az ENSZ és az EBESZ által is támogatva lépett fel, sőt vezető szerepet tudott játszani a konfliktus gyors rendezésében.

Bár a déli dimenzióban bekövetkezett változások háttérbe szorultak, itt is ki kell emelni az EU közvetítői szerepét. Az ENP keretein belül az EU további lépéseket tudott tenni a térség stabilizálása felé, amely nagy szerepet játszhat a továbbiakban az EU energiabiztonságának megteremtésében is, hiszen az Unió jelenleg is versenyt fut Oroszországgal az észak-afrikai gázmezők megszerzéséért.

A keleti dimenzióban ugyanakkor azt kell látnunk, hogy az erős fellépés jól működött, de egységes biztonság- és védelempolitika nélkül, a jelenlegi energiafüggőség mellett, az EU nem engedheti meg magának, hogy „megregulázza” Oroszországot. A béketerv kialakításában az EU tehát egységes volt, de az abház és dél-oszét területekkel kapcsolatos tisztázatlan kérdésekben továbbra is megtalálható az az óvatosság, amely az EU-orosz kapcsolatokat korábban is jellemezte. Bár az Ukrajnával kapcsolatos politikára jelen elemzés nem tért ki, itt is hasonló óvatosságot tapasztalhatunk.

IRODALOM

- BROWNING and JOENNIEMI (2008): ‘Geostrategies of the European Neighbourhood Policy’
European Journal of International Relations 2008; 14; 519-551.
- TÜRKE András István: „Bilan” (2008): A Sarkozy-féle új francia kül- és biztonságpolitika irányvonalai; *MKI-tanulmányok* T-2008/21
- TÁLAS Péter (2008): A grúz-orosz háború geopolitikai értelmezése; *ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések* 2008/6

CIKK

A CIPRUSI EGYESÍTÉS ESÉLYEI A VÁLASZTÁSOK ÉS A LEDRAI UTCAI NYITÁS TÜKRÉBEN

Medovarszki Tamás

2008. április 3-án reggel 9 órakor sikerült rést ütni a ciprusi megosztottságot közel fél évszázada jelképező nicosiai Ledra utca falain. Az 1974-es török megszállás, illetve az Észak-Ciprusi Török Köztársaság 1983-as megalakulása óta több egyesítési kísérlet és tervezet is megbukott a török fél ellenállásának köszönhetően. E sorozat legutóbbi tagjának a Kofi Annan ENSZ-főtitkár által kidolgozott terv tekinthető, melyet a ciprusi görög közösség a 2004-es referendumon 75,83%-os többséggel utasított el.

Az Annan-terv egy laza államszövetséget vázolt fel, melynek élén a jelképes államfői poszton felváltva egy görög, illetve egy török elnök váltaná egymást, a 48 tagú szenátus helyeit pedig a népesség arányában osztotta volna el. Az országot irányító elnöki tanácsba a görög fél hat, a török pedig 3 főt delegált volna. A sziget 37%-át kitevő Észak-Ciprusi Török Köztársaság 8%-ot visszaadott volna az elfoglalt területekből, és az elűzött görög lakosság egy része (18%) visszaköltözhetett volna az északi területre. Lévén, hogy nem biztosította a teljes elűzött görög lakosság visszatérését, korlátozta a görögök ingatlanvásárlását, illetve legitimálta a közel 40 ezer fős török hadsereg jelenlétét, a terv a görög ellenálláson megbukott, az egyesítési folyamat pedig újabb négy évre megrekedt.

A tárgyalások felújítására a 2008. februári ciprusi elnökválasztások után nyílt ismét remény, miután Dimitriosz Hrisztofiasz személyében az egyesítés mellett elkötelezett személy került az elnöki székbe. Az Észak-Ciprusi Török Köztársaságban pedig 2005-ben az a Mehmet Ali Talat váltotta fel a 20 évig regnáló Rauf Denktast az elnöki poszton, aki a 2004-es referendumon a két entitás újraegyesítése mellett tette le a voksát.

A két elnök első személyes találkozásán, március 21-én sikerült megállapodni Nicosiában egy új átkelőpont, a főváros kereskedelmi központjaként és a városlakók egykori kedvelt találkozóhelyeként is ismert Ledra utca megnyitásáról. Ez az első szimbolikus lépés óriási jelentőséggel bír a két közösség között elindítandó bizalomépítő intézkedések sorában. A politikai hajlandóságot tanúsítandó, a két vezető megállapodott abban is, hogy három hónap múlva ismét tárgyalóasztalhoz ülnek az újraegyesítési tárgyalások folytatása érdekében.

Az ígéretes hozzáállást ugyanakkor némiképpen árnyalja a tény, hogy a görög vezetés az Annan-tervet továbbra sem tekinti kiindulópontnak, pontosan az elfoglalt görög ingatlanok, illetve a török hadsereg északi jelenlétének kérdése miatt. A görög ciprusiak jogát elkobzott ingatlanjaikra a Strasbourgi Emberi Jogi Bíróság is elismerte a Loizidou vs. Törökország ügyben (1996.12.18.), a török hadsereg állomásoztatása az Európai Unió területén szintén elfogadhatatlan a görög fél szerint. Vagyis a hivatalos déli álláspont a 2004-es referendumhoz képest nem változott.

A másik sarkalatos pont a tárgyalássorozatok történetében az államforma kérdése: a törökök hagyományosan egy föderációs berendezkedéshez ragaszkodnak, hiszen kisebbségként ez biztosítaná számukra az egyenrangú fél szerepét. A görögök ellenben egy olyan rendszert favorizálnak, ahol az állami intézményekben és a közigazgatásban a felek a teljes népességen belüli arányuknak megfelelően delegálják képviselőiket.

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy egyelőre semmiféle ellenőrzés nem szűnt meg a határátkelőkön, így a Ledra utcán sem. Vagyis csupán arról van szó, hogy „eggyel több helyen” lehet átkelni a két entitást elválasztó, ENSZ békefenntartók – sőt helyenként aknák – által őrzött Zöld Vonalon – ezt Markosz Kiprianu ciprusi külügyminiszter is hangsúlyozta.

A Ciprusi Köztársaság ugyanakkor évek óta segíti az északi területek felzárkóztatását, mely a brüsszeli pénzekkel együtt nagyban hozzájárult a török ciprióták körében az egy főre jutó jövedelem megnégyszereződéséhez (2002-ben 3653 USD, 2007-ben 12367 USD). Az 1975-2002 közötti időszakhoz képest, amikor összesen 4192 török ciprióta kapta meg a Köztársaság útlevelét, csak a 2003-2007 között eltelt négy évben ez a szám 49680-ra nőtt. Az egyesítés után pedig a strukturális alapokból várhatóan újabb források érkeznének a leszakadt északi területek felzárkóztatására,

így a turizmus fellendítésére is, mely sokat segíthetne a lassuló gazdasági növekedés felpörgetésében.

A két vezető hajlandóságát a polgárok változás iránti elkötelezettsége is segíti, amint azt bizonyították a Ledra utcai átkelő megnyitásán demonstrálók transzparenciái is. Ami az anyaországokat illeti, Athén befolyása a ciprusi görög vezetésre hagyományosan mindig gyengébb volt, mint Ankaráé a törökre, ráadásul az enózisz eszméje (a ciprusi görögöknek az anyaországgal történő egyesülése – török megfelelője a takszim) az Unióhoz történt csatlakozás után értelmetlenné vált. Ankarának ugyancsak érdeke egy kompromisszumos, mindkét fél számára elfogadható rendezés kidolgozása, hiszen a csatlakozási tárgyalások pontosan a ciprusi kérdés miatt futottak zátonyra. Ami pedig a nemzetközi közösséget illeti, az érintett szervezetek, így az ENSZ, a NATO és az EU támogatására az egyesítés kapcsán a ciprusi vezetés mindenképpen számíthat.

Soha nem látott esély kínálkozik tehát a következő hónapokban egy átfogó rendezésre, mely véget vethet a sziget több évtizedes megosztottságának is. Ellenkező esetben a ciprusi polgárok végleg kiábrándulhatnak a rendezés lehetőségét illetően, Törökország eltávolodhat az európai integráció szándékától, az Unió pedig meglehetősen nehéz helyzet elé kerülhet a jelenleg is „féltag” Észak-Ciprusi Török Köztársasághoz való viszonyát illetően.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyvek, tanulmányok

KISS, Kornél (2004): *A ciprusi válság problémaköre* (szakdolgozat). Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest.

MCDONALD, Robert (1989): *The problem of Cyprus*. The International Institute for International Studies, London.

TORMA, Tamás (2001): *Ciprus az EU-ban: a megalakulástól a csatlakozásig* (tanulmány). Teleki László Intézet, Foreign Policy Papers, Budapest

Internetes források

<http://turkishcyprus.com> (Letöltés dátuma: 2008-04-13 1:31)

<http://www.cyprus.com.cy/18.htm> (Letöltés dátuma: 2008-04-13 1:31)

<http://www.cna.org.cy/website/english/index.asp> (Letöltés dátuma: 2008-04-13 1:31)

http://www.cyprus.gov.cy/portal/portal.nsf/dmlcitizen_en/dmlcitizen_en?OpenDocument (Letöltés dátuma: 2008-04-13 1:31).

CIKK

SRÍ LANKA – TÚZSZÜNET UTÁN ÚJABB POLGÁRHÁBORÚ?

Hat évvel a szakadár tamil tigrisek és a Srí Lanka-i kormány között megkötött tűzszünet után korántsem javult a helyzet az Indiától délkeletre fekvő szigetországban. Az utóbbi hónapok eseményei arra utalnak, hogy Srí Lanka ismét a polgárháború irányába sodródhat.

A közel 21 milliós ország¹ lakosainak mintegy háromnegyede a buddhista szingaléz etnikumhoz tartozik, ám a sziget északi, illetve nyugati részein a hindu tamilok vannak többségben. A több évtizede dúló konfliktus alapvetően a tamilok függetlenedési törekvéseiből fakad, és egyes becslések szerint már több mint 60 ezren veszítették életüket a fegyveres összecsapások és a merényletek során.²

Bár számos tamil szervezet küzd az önálló államiság (saját nyelvükön a „Tamil Ilám” állam) eszméjéért, a legismertebb a gyakran csak „tamil tigrisek”-nek nevezett Talim Ilám Felszabadító Tigrisei (röviden: LTTE). A számos nyugati ország által terrorista szervezetnek bélyegzett LTTE 1972-ben alakult;³ nevéhez nem csak a colombói kormánytagok elleni merényletek kötődnek, hanem sokszor a civil lakosságot sem kímélő támadások is. Egyes források szerint az LTTE mindemellett az illegális fegyverkereskedelem és a tengeri kalózkodás terén is aktív. Hírhedt alegységét, az úgynevezett „fekete tigrisek” csoportját kifejezetten az öngyilkos merényletek végrehajtására képezték ki.

A konfliktus kibontakozása során kiemelkedő szerepet játszott India: ennek hátterében nem csak regionális nagyhatalmi pozíciója áll, hanem az

¹ CIA – The World Factbook [2008]: *Sri Lanka*.

² GlobalSecurity.org [2006]: *Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)*.

³ Ferwagner Péter Ákos – Komár Krisztián – Szélinger Balázs [2003]: *Terrorista szervezetek lexikona: Gavrilo Princip-től Oszama bin Ladenig*. (pp. 357.)

indiai hinduk tamilokkal való etnikai hasonlósága. 1987-ben az új-delhi és a colombói kormány megállapodtak arról, hogy a sziget északi részén lakó tamilok önkormányzatot kapnak; ugyanebben az évben India békefenntartókat is küldött Srí Lankába. A stabilitás azonban ekkor is rövidéltűnek bizonyult, és a megállapodást elutasító LTTE az indiaiak ellen fordult. A helyzet kilátástalansága és a Srí Lanka-i beavatkozás népszerűtlensége miatt a békefenntartók 1990-ben elhagyták az országot, melynek következtében ismét fellángoltak a harcok a colombói kormányerők és a szeparatista tamilok között. A két dél-ázsiai ország közötti kapcsolatokat tovább rontotta a Radzsiv Gandhi korábbi indiai miniszterelnök ellen elkövetett merénylet, melyért az LTTE 2006-ban nyilvánosan bocsánatot kért.⁴

A nemzetközi közösség nagy reményeket fűzött a 2002-ben, norvég közvetítéssel aláírt tűzszünethez, mely hivatalosan 2008. január 16-án járt le. A megállapodás – még ha nem is hozott hosszú távú nyugalmat a szigetország lakóinak életében – kedvezően hatott a Srí Lanka-i kormány presztízsére. A megállapodást követő néhány évben stabilizálódni látszó helyzet 2005 óta ismét súlyosan megromlott. Mahinda Radzsapaksze elnök 2005-ös hatalomra jutása után a központi kormány a korábbinál is keményebben lépett fel a szakadár lázadókkal szemben. A merényletek és összecsapások 2006-ban tovább emelkedő száma már azt engedte sejtetni, hogy Srí Lanka végképp visszatér a 2002 előtti állapotokhoz.

A colombói kormány 2008. január elején külön is jelezte, hogy az erőszakos cselekmények elterjedésével felmondja a tűzszüneti megállapodást. Sajnos azóta a szigetország ismét a média figyelmének középpontjába került. Január 8-án pokolgépes merénylet következtében életét vesztette a nemzetépítési miniszter,⁵ és csak februárban több tucatnyian haltak meg a további támadások, illetve a kormányerők és a tamilok közötti összecsapások során. Április elején a közúti közlekedési miniszter is egy, valószínűleg az LTTE által szervezett robbantás áldozatává vált.⁶

A Srí Lanka-i biztonsági helyzet romlása sajnos korántsem meglepő: már jóval a megállapodás lejárta előtt elszaporodtak a fegyveres összecsapások és a merényletek. Ahogy erre a Srí Lanka Demokrácia Fórum egyik szóvivője felhívta a figyelmet, a tűzszünet eleve „csak papíron létezett”,⁷ és

⁴ CBC News [2006]: *Tamil Tigers: A history*.

⁵ HVG.hu [2008]: *Srí Lanka: Felrobbantották a nemzetépítési minisztert*.

⁶ CNN.com [2008]: *Suicide blast kills Sri Lankan minister*.

⁷ Council on Foreign Relations [2008]: *Kadirgamar: Worries of „Unrestrained War” in Sri Lanka*.

csak idő kérdése volt, hogy valamelyik fél fel is rúgja. A nemzetközi közösségen belül az utóbbi években az Amerikai Egyesült Államok, Japán és az Európai Unió (illetve Norvégia) szerepe emelhető ki a konfliktus megoldásának keresésében.

Egyelőre nehéz előre jelezni, hogy mi várható Srí Lanka szigetén a közeljövőben. A legoptimistább forgatókönyv szerint előfordulhat, hogy az erőszakos cselekmények elszaporodása csupán átmeneti reakció a tűzszünet lejártára, és viszonylag rövid időn belül helyreállhat a rend. A tapasztalatok azonban inkább azt mutatják, hogy a konfliktus gyökereinek kezelése nélkül nem oldható meg a probléma. Ezért (alapvetően politikai) konszenzus lenne szükséges: ennek viszont komoly gátat szab az, hogy mind a colombói kormány, mind a „tamil tigrisek” inkább a kemény fellépés hívei, és a kompromisszum- készség egyik oldalra sem kimondottan jellemző.

A brit gyarmatosítóktól 1948-ban függetlenné vált Srí Lanka (korábbi nevén Ceylon) gazdaságát is súlyosan érinti az újból fellángoló erőszak. A gyönyörű, homokos tengerpartjairól és gazdag kulturális hagyományairól ismert ország óriási turisztikai potenciállal rendelkezik. A főként teát, textíliákat, drágaköveket, valamint kókuszdiót és gumit exportáló ország gazdasági fejlődését azonban nem csak a polgárháború, hanem a természeti csapásoknak való kiszolgáltatottsága is megnehezíti: a 2004. decemberi szökőár során mintegy 30 ezer ember vesztette életét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

CBC News [2006]: *Tamil Tigers: A history*. In:

<http://www.cbc.ca/news/background/srilanka/tamil-tigers.html>. (letöltve: 2008. április 16.)

CIA – The World Factbook [2008]: *Sri Lanka*. In:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ce.html>. (letöltve: 2008. április 14.)

CNN.com [2008]: *Suicide blast kills Sri Lankan minister*. In:

<http://edition.cnn.com/2008/WORLD/asiapcf/04/06/srilanka.bomb/index.html?iref=newssearch>. (letöltve: 2008. április 14.)

Council on Foreign Relations [2008]: *Kadirgamar: Worries of „Unrestrained War” in Sri Lanka*. In:

http://www.cfr.org/publication/15244/kadirgamar.html?breadcrumb=%2Fregion%2F289%2Fsri_lanka. (letöltve: 2008. április 13.)

- Ferwagner Péter Ákos – Komár Krisztián – Szélinger Balázs [2003]: *Terrorista szervezetek lexikona: Garrilo Princíptől Oszama bin Ladenig*. Maxim Könyvkiadó, Szeged.
- GlobalSecurity.org [2006]: *Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE)*. In:
<http://www.globalsecurity.org/military/world/para/ltte.htm>. (letöltve: 2008. április 15.)
- HVG.hu [2008]: *Sri Lanka: Felrobbantották a nemzetépítési minisztert*. In:
http://hvg.hu/vilag/20080108_sri_lanka.aspx. (letöltve: 2008. április 14.)
- International Crisis Group [2008]: *Sri Lanka's Return to War: Limiting the Damage*. In:
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5305&l=1>. (letöltve: 2008. április 15.)
- U.S. Department of State [2007]: *Sri Lanka*. In:
<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5249.htm>. (letöltve: 2008. április 15.)

CIKK

A TÖRÖK-AMERIKAI KAPCSOLATOK HULLÁMZÁSA – HATÁROZAT AZ ÖRMÉNY NÉPIRTÁSRÓL?

Rada Csaba

Az örmény népirtás kérdése gyakorlatilag már a második világháború óta fontos tényező az Egyesült Államok és Törökország kapcsolatában, ugyanakkor a Törökország mellett kiálló erős zsidó lobbí (Egyik legfontosabb csoportja a Washington Institute for Near East Policy¹) máig megakadályozta egy, a népirtást elfogadó képviselőházi határozat megszületését. A kérdés az utóbbi időszakban azonban ismét lendületet kapott, amikor is a Képviselőház Külügyi Bizottsága nagy többséggel elfogadta és a Képviselőház elé akarta terjeszteni a határozati javaslatot, amelyben az Oszmán Birodalom által az első világháborúban az örmények ellen elkövetett cselekményeket népirtásnak minősíti. Azonban ezt még a Képviselőház elnöke, Nancy Pelosi sem tudta végül keresztülvinni.

Most ismét a viták középpontjába került a népirtás ügye, hiszen a jelenlegi amerikai elnökválasztási kampányában a jelöltek közül többen is² – az örmény lobbinak engedve – ígéretet tettek a népirtásról szóló határozat elfogadásáról. A demokraták oldaláról Hillary Clinton és Barack Obama is elítéli az örmény népirtást, a republikánusok részéről pedig Rudy Giuliani tűnik a leginkább örmény-barát jelöltnek.

Fel kell ugyanakkor hívni a figyelmet arra, hogy a határozat már évtizedek óta napirenden van az Egyesült Államokban, és máig nem fogadták el azt. Az Egyesült Államok és Törökország kapcsolatának megromlása ugyanis nagyon súlyos következményekkel járhatna, az amerikai politika jelentős pozíciókat veszíthetne a Közel-Keleten. Éppen ezért a korábbi elnököknél

¹ <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/topic/turkey#categories=63>

² www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=94704

is előfordult, hogy a kampányukban kiálltak az örmények ügye mellett, de elnökként igyekeztek megakadályozni az örmény népirtás hivatalos elismerését. Igaz ez a megállapítás a jelenlegi elnökre, George W. Bushra is, aki 2000-ben még többször hangot adott örménybarát terveinek, azonban az eddigi hét éves elnöki tevékenységében minden eszközzel megakadályozta a hivatalos határozat megszületését. Érdekes, hogy 2000-ben, korábbi ígérete ellenére, az utolsó pillanatban Bill Clinton is megakadályozta meg a határozat képviselőházi betervezését.

Az örmény lobbij nagyon erős az Egyesült Államokban politikai és kulturális területeken is (pl.: a System of a Down nevű népszerű zenekar is örmény származású), ugyanakkor egy népirtásról szóló határozat elfogadása jelentősen megronthatná a török-amerikai kapcsolatokat, amelyeket egyre több probléma terhel 2003, az iraki háború kitörése óta. Ugyan a második világháborútól kezdve többször voltak feszültségek az Egyesült Államok és Törökország viszonyában – különösen az 1974-es ciprusi válságot követő törökellenes amerikai embargó miatt – 1980 után közel került egymáshoz a két ország. Az 1980-tól 2003-ig tartó időszakot szokták a török-amerikai kapcsolatok legjobb korszakának nevezni. Turgut Özal miniszterelnök (1983-89), majd az őt követő kemalista kormányok is igyekeztek kiszolgálni az Egyesült Államok kéréseit. A szakítást az Amerika-barát külpolitikával még az 1996-ban kormányra került radikális, nyugat-ellenes iszlamista Necmettin Erbakan (1996-1997) sem tudta elérni, hiszen a hadsereg, a köztársasági elnök és a külügyminiszter is kiállt az Egyesült Államokkal való szövetség mellett.

2002-ben azonban ismét egy iszlamista párt, az újonnan alakult AKP (Igazság és Felemelkedés Pártja) került hatalomra, amely gyanakvásra készítette a nyugati szövetségeseket.³ A törést végül is 2003 márciusa hozta el, amikor is a török parlament elutasította Washingtonnak az amerikai katonák törökországi állomásoztatására vonatkozó kérését, azaz hogy az Irak elleni invázió második frontja Törökország területéről indulhasson el. A kérdéssel foglalkozó számos tanulmány és könyv a döntés mögött külső és belső okokat egyaránt feltár. Egyrészt a török közvélemény iraki háborút elítélő hangulata, az ellenzéki kemalista elit és a török katonaság növekvő Amerika-ellenessége játszottak szerepet az amerikai kérés elutasításában, másrészt fontos volt az Egyesült Államok fölényeskedő hozzáállása is. Az Egyesült Államok az évtizedes tapasztalatokra építve elbizta magát, és nem fordított túlzott figyelmet a törökökkel való tárgyalásokra. Úgy érezte, Ankara továbbra is támogatni fogja az Irak elleni terveiben, mint azt tette

³ Rada Péter, Rada Csaba: Törökország európai uniós csatlakozásának biztonságpolitikai aspektusai, Külügyi Szemle, No 4. 2007.

az Öböl-háború során is. Azonban a tapasztalatlan török kormánynak nem sikerült átvernie a parlamenten a javaslatot, így nem nyílhatott meg az iraki invázió nyugati frontvonala, mely átmenetileg megrontotta az amerikai és a török vezetés viszonyát (különösen bizonyos neokonzervatív erők, így Donald Rumsfeld körei ítélték el Törökországot.) Valamennyire azért enyhítette a feszültséget, hogy Törökország biztosította légtérét az amerikai repülőgépek számára, illetve továbbra is engedélyezte az Incirlik melletti katonai bázis és repülőtér használatát.

Különösen súlyos feszültségforrás a két ország között a PKK törökországi tevékenységének és az arra adott török válaszoknak a megítélése. A már jó ideje feszültségeket keltő probléma 2003 után vált sürgetővé, hiszen a török-iraki ellenőrizhetetlen határokon a káoszba süllyedt iraki területekről folyamatosan ki-be áramlanak a PKK tagjai. Feltételezések szerint, a török hadsereg már korábban is többször betört az észak-iraki területekre a PKK elleni műveletei során, azonban 2007-ben hivatalos kormányhatározat született, amelyet a parlament is elfogadott. Ez újabb jelentős problémákhoz vezetett az amerikai-török viszonyban, hiszen a török hadsereg deklarált bevonulása az elvileg amerikaiak által ellenőrzött Irakba – Washington engedélye nélkül – ütközött az amerikai érdekekkel. Különösen kényessé tette a kérdést az, hogy a demokrata Nancy Pelosi pontosan ezzel egyidőben igyekezett elfogadtatni a Képviselőházban az örmény népirtásról szóló határozatot. A PKK és a népirtás kérdése ezért akarva-akaratlanul összekapcsolódott. Bushnak lépnie kellett. Egyrészt megakadályozta, hogy a népirtás-határozat a Képviselőház elé kerülhessen, másrészt a PKK elleni török-amerikai koordináció megerősítésébe is belefogott. A korábban már igencsak alacsony hatékonyságúnak bizonyult PKK-koordinátorok helyett az együttműködést magasabb szintre emelték. Bush elnök felajánlotta az amerikai hírszerzés és műholdak adatait a török fél számára, illetve megegyeztek arról, hogy Észak-Irak területén összehangolt akciókat folytatnak.

Szintén feszültséget kelt az a tényező, hogy az utóbbi időszakban ismét megerősödtek az Izraelt elítélő hangok Törökországban. A török média, egyre több közszereplő, politikus, sőt maga a kormány is felszólalt Izrael ellen. Azonban sokan félreértették ezeket a jeleket, hiszen annak ellenére, hogy Törökország elítéli Tel-Aviv bizonyos tetteit a két ország kapcsolata folyamatosan bővül, és egyre inkább összefonódik a Közel-Kelet két, gazdaságilag és katonailag legerősebb országa. Ugyan a török vezetők némely nyilatkozatukban elítélik Izraelt, ez korántsem történik meg

többször és mélyebben, mint bármelyik európai államban. A továbbra is jó kapcsolatokat mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Törökország megbízást kapott a Gázai övezet újjáépítésében való részvételre.

További problémákat jelent Törökország átalakult kapcsolata Iránnal és Szíriával. A Bush által a gonosz tengelyébe sorolt Irán, illetve a szintén „lator államnak” tartott Szíria, egyre szorosabbra fűzi gazdasági és politikai kapcsolatait Törökországgal. Irán nemcsak több milliárd dolláros gáz és olajszállításokról egyezett meg a törökökkel, de felhagyott a törökországi Hezbollah támogatásával, illetve ma már Ankara és Teherán közös akciókat tervez az iraki PKK-bázisok ellen. Szíriával igazából Hafez Al-Asszad halála, és fiának, Basírnak a hatalomra kerülése óta alakított ki virágzó kapcsolatokat Törökország. Az Eufrátesz vizével kapcsolatos vitákat rendezvén, a török tőke folyamatosan áramlik be Észak- Szíriába és Damaszkuszba, felgyorsítva az ottani gazdasági növekedést. A növekvő kereskedelemnek és befektetéseknek jó alapot biztosít, hogy a szír elnök és a török vezetés jó kapcsolatokat ápolnak egymással. Jól látszott ez Basír legutóbbi hivatalos látogatásán Ankarában, ahol a török vezetők szívélyesen üdvözölték az érkező elnököt. Az Iránnal és Szíriával ápoló javuló török kapcsolatokat felemásan értékeli Washington, mivel ez ellentétben áll a térséggel kapcsolatos terveivel. Ugyanakkor az e területeken növekvő török befolyás a problémák békés megoldása felé hajthatja a feleket.

A feszültségek és a hullámzó kapcsolatok ellenére az Egyesült Államok és Törökország jelentős mértékben függnek egymástól. Éppen ezért az Egyesült Államok nem teheti meg, hogy az örmény lobbinak engedve elfogadjon egy határozatot, amely az afganisztáni és iraki misszióit, illetve az amerikai csapatok közel-keleti pozícióit veszélyezteti. Az Irakba és Afganisztánba levegőben érkező szállítmányok és katonák 70%-a ugyanis Törökország légterén keresztül érkezik meg, nem is beszélve a földön történő szállításokról. Törökország egyrészt a regionális befolyása, másrészt demokratikus berendezkedése és Izrael-barát politikája miatt a közel-keleti helyzet stabilizálásának kulcsa, így aligha várható, hogy a népirtásról szóló határozatot a közeljövőben elfogadja a Kongresszus. Nagyon valószínű, hogy hiába kerül az Egyesült Államok élére az örmény népirtást elismerő új elnök, reálpolitikai okok miatt leveszi a napirendről a határozat elfogadását. Ebből következőleg az amerikai-török kapcsolat erőteljes megromlása nem várható. Sokkal valószínűbb, hogy feszültséggel terhelt, hullámzó, de alapvetően stabil marad a jövőben is.

CORVINUS KÜLÜGYI ÉS KULTURÁLIS EGYESÜLET

biztpol.corvinuembassy.com